

Jorge Luis Borges (1899-1986), "El Apice" (De Top), Groenhovenstraat.

De vertaling luidt: "Het geschrevene dat diegenen nalieten / Op wie jouw angst zich beroept kan je niet redden / Je bent de anderen niet en je weet je thans / Centrum van het labyrinth dat jouw stappen / Vlochten. Niet de doodsstrijd van Jezus / Noch die van Socrates, noch de sterke gouden / Siddharta die bij het doven van de dag / De dood in een tuin aanvaardde zal je redden / **Stof is** ook het woord geschreven door / Jouw hand **of** uitgesproken door jouw mond / De Hades kent geen mededogen / En de nacht van God is eindeloos / Je bent gemaakt van tijd, de *onophoudelijke* / Tijd je bent ieder af onderlijk moment". Uit: Het geheimschrift, vertaling, **noten** en nawoord Robert Lemm (Amsterdam: De Bezige Bij 1984).

DE STAD ALS GEDICHT*

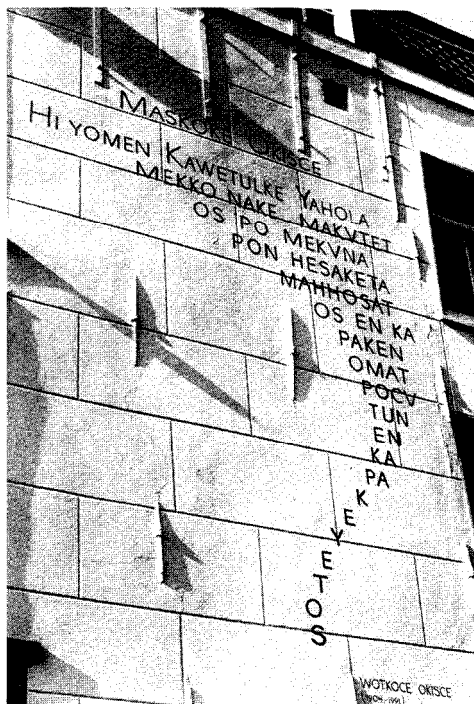
Op 28 maart 1995 ontving Stichting Tegen Beeld de Oud-Leidenpenning van de Vereniging Oud Leiden. Deze penning wordt eenmaal in de twee jaar uitgereikt aan iemand die een belangrijke bijdrage levert aan het behoud of herstel van het historisch stadsschoon van Leiden. Stichting Tegen Beeld (bestaande uit Jan Willem Bruins, Ben Walenkamp, Hetty Leydekkers, Piet van Veen en Caroline Griep) is de initiatiefnemer van het project "Gedichten op muren", het idee om op de muren van Leidse huizen en gebouwen gedichten uit allerlei culturen en in allerlei talen te realiseren. Verantwoordelijk voor de keuze van de gedichten, het lettertype en de kleurstelling zijn vooral Jan Willem Bruins, Ben Walenkamp en Hetty Leydekkers. Bij ieder gedicht verschijnt op een perspex plaquette een Engelse vertaling en waar nodig een Nederlandse.

Rondzwerfend door een historische stad als Leiden wordt steeds je fantasie geprikkeld over hoe de stad er in het verleden heeft uitgezien en hoe ze functioneerde. Het heden roept een beeld op van het verleden, een beeld dat als een imaginaire ruimte bezit neemt van de stad en waar je met het geestesoog in ronddwaalt. De stad wordt dan een mentale ruimte, afwezigheid wordt aanwezigheid, de bouwstenen van de stad worden momenten van beleving.

Dit beleven van een stad heeft sinds kort in Leiden een nieuwe impuls gekregen in de vorm van taal. Lopen door Leiden wordt nu door de aanwezigheid van tientallen, op muren aangebrachte gedichten een reis via het bekende naar het onbekende, naar vreemde oorden, mysterieuze culturen en onbekende talen. De stad ontvouwt zich als een plaats waar tijden en culturen samenkomen en dit wordt door taal gegenereerd.

Op tal van muren in de stad, op een hoek waar je het net niet verwacht, op die door weer en wind getaande gevel, onder dat poortje door of ergens achterafverschijnen gedichten van alle tijden, in steeds wisselende typografie, in een keur aan lettertypen, in een breed palet van kleuren, in de talen van de wereld.

Eén muur verhaalt over een wervelwind, die in zijn kracht de woorden in een draaikolk over het vlak meeneemt. Wij kunnen de taal van de Noord-Amerikaanse Creek-indianen niet lezen, maar de vorm voert ons al mee, opgezweept door het dwingende ritme van de klanken: "Hi Yomen Kawetulke

Links: Wotkoce Okisce (in het Engels bekend als Louis Oliver; 1904-1991), "Maskoke Okisce" (= Creek fabel), *Burchtsteeg/Nieuwe Rijn*. De vertaling van de fabel luidt: "Het kleine volk zei: 'Tornado's / worden veroorzaakt door slechte geesten / die de staart afrukken van / de waterschildpad / en die slingert / naar beneden en / in het rond en / in het rond / snel / naar de / aar / de / d o o d s b a n g'". Vertaald door Jelle Kaspersma, uit: De aarde is ons vlees (Amsterdam: Uitgeverij In de Knipscheer 1990).

Rechts: Haiku van de zenboeddhist Basho (1644-1694) *Nonnensteeg/Rapenburg*: "Een woedende zee! / tot aan het eiland Sado / strekt zich de Melkweg". De vertaling is van J. van Tooren, uit: Haiku • Een jonge maan (Amsterdam: Meulenhoff 1973).

Yahola...“, waarmee Wotkoce Okisce een beeld weet op te roepen van een prairie en van natuurgeweld, een mentale ruimte waarin we dwalen. Verderop langs de Nieuwe Rijn mijmert e.e. cummings over de realiteit van de dag die de droom doodt en over de nacht waarin de sterren als gedichten flonkeren, en weer verderop klinkt het zwoele ritme van de tamtam, die het bloed opzweept en je tot dans aanzet, bloedrode letters op een zwarte ondergrond, zwarte letters op een bloedrood fond. Daar sluit Langston Hughes met zijn *Dance Africaine* de rij der Amerikanen.

Een bijzonder indringend gedicht is getiteld *AKU* (Ik) en is van de Indonesische dichter Chairil Anwar. Het gedicht heeft in meer dan één zin een diepere betekenis voor Nederland. Het is op 17 augustus 1995 op een zijmuur aan de Kernstraat aangebracht, op de vijftigste verjaardag van de Indonesische onafhankelijkheid. Het in het Maleis geschreven gedicht uit maart 1943, in rode letters tegen een monumentaal blauw vlak, is strijdvast, bitter van toon, een aanklacht tegen de overheersing en een manifest van verzet: “Biar peluru menembus kulitku / Aku tetap meradang menerjang” – “Laat kogels mijn huid doorboren / Ik blijf tekeer gaan en schoppen”. Door de tekst heen schemeren bamboestaven, waarachter de woorden gevangen lijken te zitten. Het hek dat voor de muur is opgesteld, is aan de bovenkant afgezet met prikkeldraad, hetgeen de associatie met oorlog, gevangenschap en kampen alleen nog maar versterkt. Van alle tot nu toe opgenomen gedichten heeft er geen zo sterk een politieke geladenheid of een relatie met het koloniale verleden van Nederland, als dit gedicht.

Elders vertelt Verlaine van de droefheid van de herfst wanneer de bladeren vallen, en van het verlangen, maar de bleekroze letter waarin het Chanson *d'Automne* op de antracietgrijze zijgevel aan het Pieterskerkhof is geschreven, houdt de belofte in van de lente. En het is J.C. Bloem die Verlaine gedenkt: “Waarom dan 't hart te laten derven / Den weg langs naar het eind der reis / En niet gelijk Verlaine sterven / Dichter en dronken, vuil en wijs?”

Evenals Bloem vraagt Jorge Eduardo Eielson in zijn gedicht *Misterio* naar het waarom van het leven, naar het waarom van de dichter, naar het waarom van de taal. Zijn tekst rijst op langs de achtergevel aan het Noordeinde in een kloeke ronde letter: “¿Por qué estoy vivo, ¿Por qué estoy muerto”. Zo ook overpeinst Rainer Maria Rilke, in zijn prachtige, expressieve Duits, de eeuwigheid tot aan de omkadering van het eenzaamste uur, en vraagt de Portugese dichter Fernando Pessoa zich af: “Por que escrevi isto?, waarom heb ik dit geschreven, waar heb ik dit vandaan gehaald? Hans Lodeizen houdt de schoonheid levend in zijn verzen – hij houdt niet van kunst die sterft. Maar Marina Ivanavna Tsvetajeva, één van de dichters die het gezicht van de Russische poëzie in de eerste helft van deze eeuw hebben bepaald, weet: “Mijn verzen komen, zoals goede wijnen / Nog wel eens aan de beurt”.

In tegenstelling tot haar geruststellende woorden is het de Pool Tadeusz Rozewicz die in het gedicht *Pisalem* juist de passie van het schrijven reflecteert, de frustratie, de bezetenheid. Hij schreef, een ogenblik lang of een uur, een avond een nacht, de ogen vol tranen: hij had al die tijd geschreven maar merkte plotseling – geen pen in de hand. Onderwijl weerklinken de voetstappen van de Mexicaanse dichter en essayist Octavio Paz in de straat, *Aqui* (Hier), waar alleen de nevel werkelijkheid is.

Met het gedicht van Marina Tsvetajeva ging de reeks in 1992 van start en er zijn tot nu toe over de gehele stad verspreid 39 gedichten voltooid. Wat opvalt bij de keuze van de gedichten is dat bijna alle teksten een vorm van reflectie inhouden: over de taal zelf, over het waarom van het dichten en het waarom van het leven. Bijna allemaal, want *De Mus* van Jan Hanlo tjielpt in oranje letters dat het een lieve lust is en I.K. Bonset, alias Theo van Doesburg, verbaast zich erover hoe diep wel de hemel is en hoe wit, wit, wit de sterren.

Dit gedicht, *LOBELIA I*, dat is aangebracht op een gevel aan het schoolplein van de Lucas van Leydenschool in het prachtige blauw van het bloempje, inspireerde ten tijde van de Kinderboekenweek in 1993 tot een groot intercultureel project op de school waarbij het gedicht in de taal van de vierentwintig nationaliteiten van de leerlingen werd vertaald en voorgedragen: een gedicht in de moedertaal in een nieuw vaderland.

Hier wordt duidelijk wat taal vermag, want ook al kunnen we een taal niet lezen of verstaan, toch spreekt zij tot onze verbeelding. Wat schuilt er achter die vormen en die geheimzinnige klanken? Tot welke ongekende wereld geeft die taal mij toegang? De haiku van de zenboeddhist Basho op de wand tegenover het Academiegebouw aan de Nonnensteeg is een feest voor het oog, ook voor hen die het Japans niet kunnen lezen. De karakters dansen over het vlak met de zonnevlekjes die de ramen van het Groot Auditorium op de muur toveren, en ze vormen een prachtig visueel spel met de ramen en deuren in die gevel.

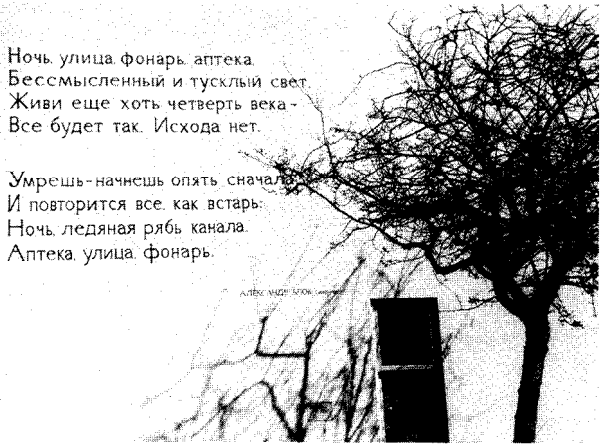
Immers, behalve drager van betekenis is taal ook vorm. Die vorm uit zich op tal van manieren: elke taal heeft een bepaald schrift, dat een rijkdom aan vormen in zich verenigt. Elke taal kent ook haar eigen typografie, een bepaalde lees- en schrijfrichting. De haiku bijvoorbeeld leest men van boven naar beneden en van rechts naar links en het oude Grieks werd in zijn oertijd "boustrophedon" geschreven, koewendig of via de ossedraai, dat wil zeggen zoals de ploeger ploegt, beurtelings van rechts naar links en van links naar rechts. Sedert de zesde eeuw voor Christus wordt het Grieks van links naar rechts geschreven, de richting die wij in het westen hebben overgenomen. Elke taal bezit ook een typische interpunctie en heeft haar eigen alfabet. Binnen dat alfabet heeft iedere letter zijn eigen vorm en iedere letter kan ook weer in een oneindige variatie aan lettertypen worden vertolkt. Zo heeft elke taal zijn eigen, specifieke taalbeeld. Het is de mate van interactie tussen de tekst als drager van betekenis, de typografische vorm van het gedicht, het lettertype en de kleur van letters en ondergrond die een spannend beeld oplevert.

Dit is een beeld in de dubbele zin van het woord: het beeld dat door de

Alexander Blok (1880-1921), "Nacht, straten, apotheek, lantaren". Roodenburgerstraat/Thorbeckestraat: "Nacht, straten, apotheek, lantaren / Een zinloos schijnsel in de mist / Al leef je nog eens twintig jaren - / Geen uitweg - alles is beslist // Je sterft en wordt opnieuw geboren / alles herhaalt zich vroeg of laat / Rimpels in het kanaal bevroren / Nacht, apotheek, lantaren, straat". De vertaling is van Marja Wiebes en Margriet Berg, uit: Van Derzjavin tot Nabakov (Leiden: Uitgeverij Plantage/G&S).

Ночь улица фонарь аптека
Бессмысленный и тусклый свет.
Живи еще хоть четверть века -
Все будет так. Исхода нет.

Умрешь - начнешь опять сначала
И повторится все, как встарь:
Ночь, ледяная рябь канала,
Аптека, улица, фонарь.

tekst wordt gevormd en het beeld dat de tekst oproept in de geest van de beschouwer, ook al is de tekst in sommige gevallen maar door een enkeling letterlijk te lezen. Twee intrigerende voorbeelden hiervan zijn een gedicht in het Hebreeuws en een in het Arabisch. Het Hebreeuwse gedicht *Weegschaal* is van de joodse dichter Josef Sarig en gaat over de balans van het leven wanneer de namen van zijn vrienden alleen nog maar in steen gebeiteld zullen voortbestaan. De Groenesteeg, waar de letters van het prachtige, haast architectonische Hebreeuwse schrift van rechts naar links op de muur zijn opgetekend, voert naar een begraafplaats. Sarig verwees al naar de vele stenen, met de namen van de dierbaren. Voor de Arabische dichter Jabra Ibrahim Jabra verwarmt in de poolwinter van onze dagen de ongrijpbare logica van de liefde soms het hart en vermag een dichtwerk los te barsten als de vlammen in het stro. In de cirkel van een volle maan gevangen beweegt het Arabisch schrift zich over het vlak, ook van rechts naar links. De twee dichters – schijnbaar zo ver van elkaar verwijderd – refereren beiden aan de magie van de taal en beiden beklijven ze ook door hun taal.

Ook voor wie een taal alleen maar beeld is, zoals voor velen van ons het Hebreeuws of het Arabisch, wordt de fantasie geprikkeld en worden we meegevoerd naar ongekende plaatsen. Juist de onmogelijkheid de taal te kunnen lezen, maakt haar geheimzinnig en ons nieuwsgierig. Maar wat moet de vreugde van de herkenning groot zijn voor de toevallige voorbijganger, die ergens op een muur een stukje van zijn oorspronkelijke wereld terugvindt en zich even thuis waant. Want aan taal ontlene we ook onze identiteit.

Dit ook maakt het gedichtenproject duidelijk, dat we leven in een wereld met een rijkdom aan talen en culturen en dat het een avontuur is die te

kennen: de prachtige cyrillische tekens, waarin Alexander Blok rept over de cyclus van het leven, of de dichter Kafavis die ons naar Griekenland voert en zijn verborgenheden prijsgeeft: dat men hem alleen uit zijn meest onopgemerkte daden en zijn meest verholde geschriften zal kunnen begrijpen. De Braziliaan Carlos Drummond de Andrade spreekt over zoiets simpels en tegelijkertijd essentieels als papier, *Papel* in het Portugees, de drager waaraan hij zijn gedachten en gevoelens toevertrouwt – “Papier al wat er was in mij”, terwijl de wereld van de Franse dichter Guillaume Apollinaire -de vader van de moderne poëzie – wiens *Loin du pigeonnier* in tal van lettertypen en vele roodtinten in een surrealistische dans over de wand van de Kloosterpoort heengolft, je meevoert naar de wondere wereld van de associatie. Precies in dat vermogen om beelden op te wekken, schuilt de macht van de taal.

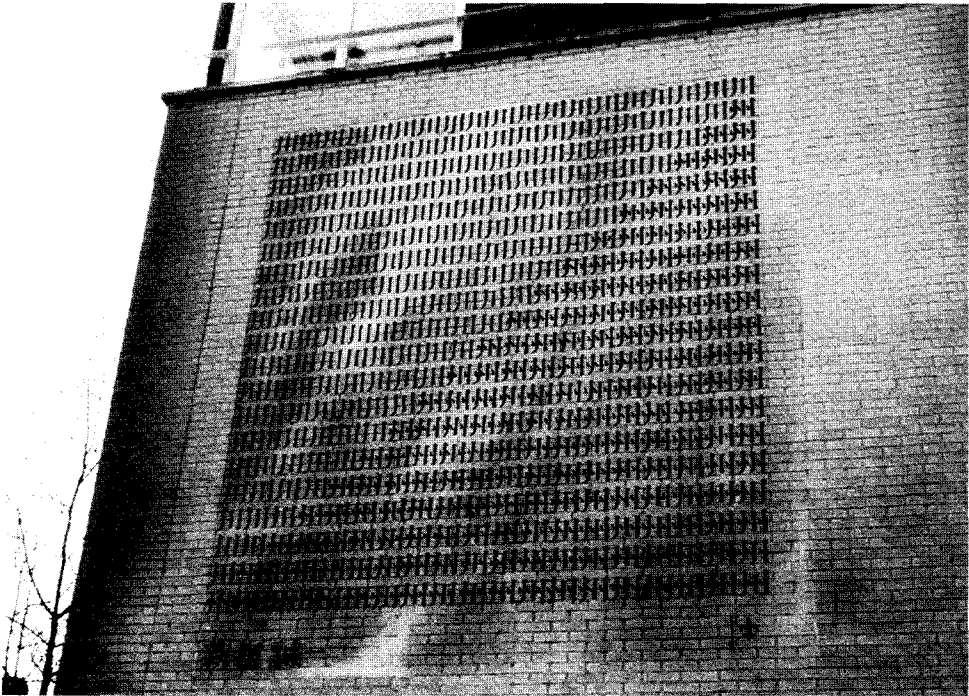
In sommige gevallen wordt het taalbeeld verdubbeld door het vlak dat de achtergrond vormt, zoals bij het gedicht *El Apice* (de top) van de Argentijn Jorge Luis Borges dat door een korenblauwe, puntige driehoek wordt ondersteund. De driehoek wijst scherp naar de hemel en lijkt daarmee naar het tijdeloze van het hierna te verwijzen. Toch staat hij stevig op zijn basis, alsof hij het hier en nu waaraan we houvast zoeken, wil symboliseren. Echter, tevergeefs: “Stof is ook het woord geschreven door /Jouw hand of uitgesproken door jouw mond [...] / Je bent gemaakt van tijd, de onophoudelijke / Tijd Je bent ieder afzonderlijk moment”.

Het gedicht *Val* van Hendrik Marsman moet zich tegen een smalle baan van omhoogstuwend rood, schakerend naar oranje, geel en wit staande houden en het gedicht van Willem Hussem vindt zijn bevestiging in het fond waartegen het is opgebouwd: “Zet het blauw / van de zee / tegen het / blauw van de / hemel veeg / er het wit / van een zeil / in en de / wind steekt op”. In monumentale witte letters staat de tekst bol tegen het hemelsblauw van de lucht boven het net even anders getinte blauw van de zee. Hier, evenals bij het gedicht van de wervelwind op de Nieuwe Rijn, volgt de vorm de inhoud en wordt het taalbeeld ook de beeldtaal. Inhoud en vorm vallen samen.

Nergens vindt men een meer optimale versmelting van de vorm met zijn inhoud als in het concrete werk *Rivier/Zandbank* van de Japanse dichter Seiichi Niikuni. Op een zijwand aan de Pieterskerkgracht kabbelt op een enorm vierkant vlak een rivier zachtjes tegen de diagonale oever van een zandbank aan. Met kleine korte golfjes, verpakt in het Japanse karakter voor “rivier” (kawa), stroomt het water tegen de zandige oever, uitgedrukt in het talloze malen herhaalde Japanse karakter voor “zandbank” (shu) . De karakters voor “rivier” en voor “zandbank” hebben dezelfde grondstructuur; ze bestaan beide uit drie verticale streepjes van verschillende lengte, net kleine

bamboestokjes. Het karakter voor “zandbank” onderscheidt zich slechts door de toevoeging van drie kommvormige kleine accenten tussen de verticale streepjes. De talige structuur wordt verdubbeld in het visuele beeld: concrete poëzie in optima forma. Onder het beeld door glanst nog het parelmoer van water en zand.

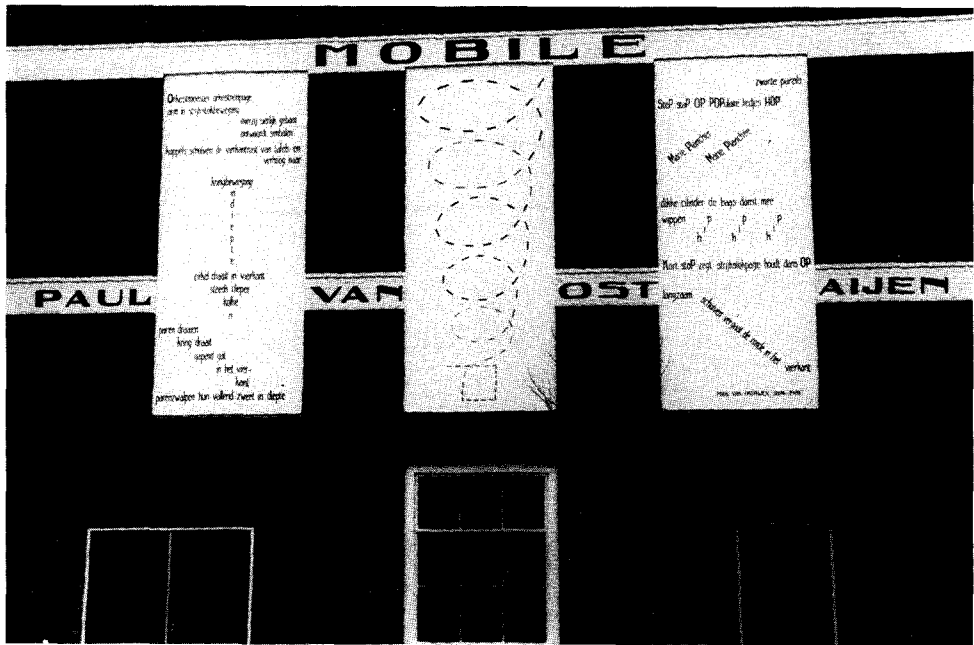
In de concrete poëzie, die vooral in de jaren vijftig tot bloei kwam, drukken de gedichten hun eigen structuur uit. Een belangrijk voorbeeld voor de concrete dichters was – naast Guillaume Apollinaire – de negentiende-eeuwse Franse symbolistische dichter Stéphane Mallarmé, die in zijn gedichten het woord probeerde te bevrijden van zijn vaste syntaxis en de poëtische uitdrukking ervan door de typografie liet onderstrepen. Zijn pogingen om een onmogelijke poëzie te schrijven vindt zijn culminatie bij de concrete poëten. De gedichten verwijzen qua structuur en inhoud alleen nog maar naar zichzelf, de vorm deelt zijn inhoud mee. Het gedicht wordt een zelfreferentieel object, het is, waarover het gaat.

Seiichi Niikuni (*1925), “Kawa/Shu” (Rivier/Zandbank), Pieterskerkgracht.

Een ander groot bewonderaar van Mallarmé was de Ierse dichter William Butler Yeats, voorvechter voor de Ierse cultuur maar ook voor de menselijke waardigheden. Aan een gevel op de Lange Mare hangt fier zijn *Coat*, de jas die hij spon voor zijn lied, vol mythologisch borduurwerk. “But the fools caught it / Wore it in the world’s eyes / As though they’d wrought it. / “Song”, zo vervolgt Yeats, “let them take it / For there’s more enterprise / In walking naked.”

Beeld en vorm spelen ook bij de Vlaamse dichter Paul van Ostaijen een grote rol. Hij zocht naar een ritmische typografie waarin de zichtbare vorm en de hoorbare klank van de woorden de inhoud versterkt. Zijn gedicht *Mobile* siert de gevel op de binnenplaats van Beroepencollege Het Gilde aan de Boerhaavelaan en draait er als het ware om zijn as, als door de wind bewogen. De kringbeweging van de *mobile* wordt herhaald in de draaiing van de omlaag spirallende lijn in het midden van het gedicht, een cirkel die in een vierkant draait. Ook hier onderstreept het beeld de inhoud en vice versa.

Paul van Ostaijen (1896-1928), “*Mobile*”, schoolplein Beroepencollege Het Gilde, Boerhaavelaan 44. Uit: *Bezette Stad* (oorspr. Uitgave van het *Sienjaal*, Antwerpen 1921).

Op een derde school in Leiden vinden we de “keizer” der Vijftigers Lucebert, bentgenoot van de experimentele Cobra-groep en evenals vele andere Vijftigers een groot bewonderaar van Paul van Ostaïjen. *Poëzie is kinderspel* staat er op de noordelijke wand van het Vlietland College aan de Apollolaan. Wie de tekst leest moet het spel meespelen, of liever gezegd, het spel doorgronden dat Lucebert speelt met de regels van de taal. Zijn taal is plastisch, beeldend, dubbelzinnig; men moet niet op te kleine schaal denken, zich vervelen of zich te veilig voelen, dan is men verloren voor de poëzie. Wat een juiste boodschap voor op de gevel van een school. Het kan geen toeval zijn dat juist de taaltovenaars I.K. Bonset, Paul van Ostaïjen en Lucebert taalspellen spelen op de speelterreinen van scholen.

Een ander spel met taal speelt de Oostenrijker Konrad Bayer, een fonetisch spel, met zijn gedicht *Franz War. War franz? Is war wahr? Wir(r) ist franz? Of, war franz irr? We zullen het nooit weten.*

Slechts één keer is een gedicht ook daadwerkelijk verbeeld: Frederik van Eedens gedicht over de waterlelie vindt zijn pendant in de geschilderde lelie die achter de woorden opdoemt. Waar het elders aan de tekst wordt gelaten om een beeld op te roepen, wordt hier het beeld al gegeven. De saaie muur van het flatgebouw in de Merenwijk, waarop dit gedicht is aangebracht, kon dit bloemetje wel gebruiken. De tekst zelf echter is in zijn simpelheid al beeldend genoeg: “Ik heb de witte water-lelie lief / daar die zo blank is en zo stil haar kroon / uitplooit in ‘t licht”.

Elk gedicht krijgt in de stad zijn eigen plek en met de aanwezigheid van het gedicht wordt elk van deze plaatsen een betekenisvolle plek: de plek waar Shakespeare, het verlies van de dingen betreurend, zich getroost weet bij de gedachte aan een dierbare vriend, de plek waar de Oostenrijkse Ingeborg Bachmann ons op haast manifestachtig wijze de kracht maar ook de breekbaarheid van taal onder ogen brengt en de plek waar de jonggestorven Jotie ‘T Hooft het goud van de dichter weet te spinnen, al die plaatsen zijn plaatsen van betekenis geworden. De stad Leiden heeft daarmee een nieuwe rijkdom gewonnen.

Kitty Zijlmans

* Van dit artikel verscheen eerder een kortere versie in *Decorum. Tijdschrift voor kunst en cultuur* XIII, nr. 3 (1995) 9-12.

Lijst van adressen van de tot 1 mei 1996 gerealiseerde gedichten:

1. Marina Ivanavno Tsvetajeva: Kloksteeg/
Nieuwsteeg
2. William Shakespeare: Houtstraat/
Rapenburg
3. Alexander Blok: Roodenburgerstraat/
Thorbeckestraat
4. Jotie 'T Hooft: Kolfmakersteeg/
Rapenburg
5. Wotkoce Okisce (in het Engels bekend als
Louis Oliver) Burchtsteeg/Nieuwe Rijn
6. Hans Lodeizen: Vrouwenkerkhof/
Haarlemmerstraat
7. Paul Verlaine: Pieterskerkhof
8. Jan Hanlo: Langestraat/Nieuwe Rijn
9. Eugenio Montale: Pelikaanstraat/
Oude Rijn
10. J.C. Bloem: achtergevel pand Lange-
brug 107 (Gekroonde Liefdespoort)
11. R.M. Rilke: Herensteeg
12. J.E. Eielson: achtergevel pand
Noordeinde 6
13. I.K. Bonset: schoolplein Lucas van
Leydenschool, ingang Molensteeg
14. Ingeborg Bachmann: Vestestraat/
Nieuwe Rijn
15. Fernando Pessoa: Kampersteeg/Vliet
16. Carlos Drummond de Andrade:
Middelstegracht, binnenplaats Mostert-
complex
17. Frederik van Eeden: gevel flatgebouw
"Valkenhorst" in de Merenwijk
18. Willem Hussem: Kaiserstraat
19. Kafavis: Caeciliastraat/Turfmarkt
20. Pierre Reverdy: gevel pand Haven 3
21. H. Marsman: zijgevel Zoeterwoudse-
singel 42
22. Guillaume Apollinaire: Kloosterpoort
(tussen Hooigracht/Middelstegracht)
23. e.e. cummings: Beschuitsteeg/
Nieuwe Rijn
24. Langston Hughes: Hartesteeg/
Nieuwe Rijn
25. Basho: Nonnensteeg/Rapenburg
26. Jorge Luis Borges: Groenhovenstraat
27. W.B. Yeats: Lange Mare
28. Octavio Paz: Zonneveldstraat/Langebrug
29. Tadeusz Rozewicz: Mirakelsteeg/
Oude Vest
30. Paul van Ostaijen: Beroepencollege
Het Gilde, Boerhaavelaan 44
31. Salvador Espriu: Telderskade/Rijn- en
Schiekade
32. Josef Sarig: Groenesteeg/Herengracht
33. Lucebert: Vlietland College,
Apollolaan 262
34. Konrad Bayer: Kaasmarkt
35. Chairil Anwar: Kernstraat
36. Jabra Ibrahim Jabra: Zocherstraat
37. Jan van Hout: Drie Octoberstraat
38. J.H. Krchovsky: De Bleek (bij de
Ververstraat)
39. Seichi Niikuni: Pieterskerkgracht